

KANDIDAT

2906

PRØVE

SK-200 1 Informasjonskompetanse og leseutvikling

Emnekode	SK-200
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	15.12.2016 09:00
Sluttid	15.12.2016 15:00
Sensurfrist	09.01.2017 01:00
PDF opprettet	05.09.2018 14:54
Opprettet av	Digital Eksamen

1 SK-200 15.12.2016 Generell informasjon

Emnekode: SK-200

Emnenavn: Informasjonskompetanse og leseutvikling

Dato: 15.12.2016

Varighet: 09:00-15:00

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Kandidaten skal svare på enten oppgave 1 eller oppgave 2.

For at kandidaten skal bestå eksamen, må hun/han svare på alle delspørsmålene i oppgaven.

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Velg ett alternativ

Nei

Ja

Riktig. 1 av 1 poeng.

2 Eksamensoppgave SK-200 15.12.2016

Skriv ditt svar her...

Oppgave 2: Lesing og informasjonskompetanse

Innledning

Lesing er en av de fem grunnleggende ferdigheter som omtales i Kunnskapsløftet. De andre er "muntlige ferdigheter", "skriftlige ferdigheter", "regning" og "digitale ferdigheter". Lesing er på mange måter selve limet i denne sammenhengen. De andre fire ferdighetene som er listet opp forutsetter i stor grad at en elev har tilegnet seg grunnleggende ferdighet i lesing slik at de kan få faglig utbytte av alle fag i skolen, og utover i livet. Man kan dermed si at lesing er en fagovergripende ferdighet og den gjelder ikke bare i "lesefaget" norsk. Eleven skal eksempelvis lære å lese matematiske stykker, eller hun skal lese høyt for andre elever. I tillegg skal lesing ideelt sett være lystbetont, og dette forutsetter en god leseforståelse som hele tiden må utvikles og trimmes. Ikke minst gjelder dette lesing av digitale tekster som man kan finne på Internett eller i andre digitale plattformer. Skrivning er i tillegg til lesing en helt sentral del av leseutvikling. I pedagogikken følger disse to ferdighetene hverandre dialogisk gjennom hele skoleløpet. Skrivning forutsetter leseforståelse, og lesingen forutsetter at man har lært seg å kunne skrive.

Et førskolebarn har kanskje allerede tilegnet seg gode leseferdigheter før han starter på skolen. Man kan ha lært seg det i barnehagen, hjemme eller på egen hånd. Den enkleste formen for tradisjonell lesing kan være det å lese symboler, logoer o.l. Dette kalles den logografiske lesefasen. På skolen er lesing og skrivning de ferdighetene som førsteklasingne systematisk skal lære å tilegne seg og utvikle. Dette er en av skolens viktigste mandater som pedagogisk institusjon. Eleven skal lære blant annet ordavkoding, leseflyt og setningsforståelse. Dette kalles den alfabetiske lesefasen. Denne ferdigheten er svært viktig å tilegne seg slik at man ikke henger etter i det videre skoleløpet. På fagspråket kalles det "den først leseopplæringen". Den finske skolen har ifølge leseforsker Astrid Roe svært stort fokus på denne delen av lesepedagogikken. Dersom faglærer oppdager at enkelte elever sliter med å forstå grunnleggende bokstav- og ordforståelses, settes det

raskt og systematisk inn pedagogiske tiltak for å styrke denne elevens leseforståelse. Dette kan være noe av grunnen til at den finske skolen er i verdenstoppen når det gjelder læringskvalitet blant elevene. I de siste årene har det blitt satset sterkt på lesing i den norske grunnskolen. Et eksempel er tiltaket som ble satt i gang for noen år siden; "Gi rom for lesing". Dette viste seg å gi positive resultater på elevers lesekompetanse. Her har skolebiblioteket hatt en naturlig plass for å styrke elevenes leseglede og leseforståelse.

Skolebiblioteket som ressurs i utvikling av gode Lesestrategier

Etter at den første grunnleggende leseferdigheten er tilegnet, fokuseres det i lesedidaktikken mer på at eleven skal bruke lesingen til å tilegne seg kunnskap, fra eksempelvis lærebøker, fagbøker og Internett. Leseforskere (blant annet Astrid Roe og Trude Hoel) skriver at det går "fra å lære å lese, til å lese for å lære". Det er vanlig at man regner mellomtrinnet i grunnskolen som den tiden da elever skal bruke lesing for å lære å tilegne seg faglig kunnskap på en mer systematisk måte i de forskjellige fagene.

Lesing består av komplekse delferdigheter og prosesser, hvor fagdisipliner som kognitiv psykologi, lingvistikk og pedagogikk er noen av fagdisiplinene hvor det gjøres forskning på lesing og leseforståelse i diverse skolekontekster. Kognisjon er en av begrepene gjerne trekkes frem i leseforskningen. Det dreier seg her om kognitive delferdigheter som oppmerksomhet, konsentrasjon og hukommelse. Men det er også andre faktorer som har betydning for lesingen. For å tilegne seg god lesekompetanse og leseforståelse må pedagoger, som eksempelvis skolebibliotekar bidra med å gi tips om og levere varierte teksttyper og sjangre rettet mot faglærer og elever. Forskning viser at lesing av mye og varierte tekster gir bedre leseforståelse. Lesevaner og lesekompetansen kan være svært forskjellig blant elever på samme trinn. Dette kan blant annet ha sammenheng med den sosio- økonomiske bakgrunnen som eleven kommer fra. Dersom eleven har blitt eksponert for mye høytlesning i førskolealder, viser forskning (blant annet Roe) at dette har positiv effekt på eleven når hun skal tilegne seg gode leseferdigheter. Det er i denne sammenheng viktig at skolebibliotekar kan være med å løfte opp elever som kanskje ikke har denne ballasten hjemmefra. Dette er pedagogiske strategier som må brukes og løftes frem av skolebibliotekaren selv overfor skoleledelse. Gode leseferdigheter som utvikles systematisk og gradvis kan ha avgjørende betydning i det videre skoleløpet. Et eksempel som krever dette er diverse lesestrategier som elever må få opplæring i systematisk og vedvarende gjennom hele skoleløpet i diverse fag- og lesekontekster.

Man kan tenke seg et scenarie hvor en klasse på mellomtrinnet, eksempelvis femtetrinn, skal ha en prosjektoppgave om temaet "demokrati og styresett" i samfunnsfag. Skolebibliotekar har sammen med faglærer hatt møter, samarbeidet om og gått igjennom de faglige og pedagogiske aspekter som denne prosessen krever. Her kan det dreie seg om arbeidsfordeling mellom faglærer og skolebibliotekar. Spørsmålet i denne sammenheng er hvilke lese- og læringsdidaktiske bidrag kan en skolebibliotekar bidra med hvor skolebiblioteket kan være læringsarena i en slik skolekontekst? En velegnet lese- og læringsstrategi som kan brukes i en slik læringskontekst er "den tredelte lesefasen", som blant andre Trude Hoel skriver om i fagboka "Leseforståelse". Den består av "førlesefasen", "lesefasen" og "etterlesefasen". Jeg skal nå ta for meg disse lesefasene kronologisk, og vil fokusere mest på førlesefasen, da den ansees som en sentral og viktig delprosess for å forberede elevgruppa slik at det kan gi det faglige læringsutbytte som er ønskelig i en elevundersøkende prosjektoppgave som her er skissert.

Den tredelte lesefasen

I førlesefasen gjør faglærer og bibliotekar elevgruppa om skoleprosjektets tema, omfang, tidsaspekt og hvordan oppgaven skal utføres. Skal prosjektet for eksempel resultere i diverse veggaviser hvor elevgruppa blir delt opp i mindre grupper, eller skal den leveres mer enkeltvis gjennom digitale skriveverktøy som eksempelvis "Fronter" eller "It's Learning"? Elevgruppe kan blir presentert med emnet "Demokrati og styresett" ved at skolebibliotekar viser gruppa hvor i skolebiblioteket man kan hente relevant fagstoff om emnet. Da kan de samtidig gjøre seg bedre kjent med klassifikasjonssystem som Dewey, dersom det blir brukt som organiseringssystem.

Faglærer og bibliotekar kan gå igjennom diverse modelleringer som kan vises på en elektronisk tavle i skolebiblioteket. Med modelleringer kan eksempelvis hierarkiske begrepskart passe inn i dette konkrete eksempelet. Bibliotekaren kan eksempelvis skrive ordet "Demokrati". Deretter kan hun spørre elevgruppe hva de forbinder med begrepet. Hva vet de om demokrati? Dette setter igang tankeprosesser og tilbakemelding blant elevgruppe som eksempelvis at det er folket som stemmer, at man har et Storting med diverse representanter osv. Deretter kan man spørre elevgruppa hva som kan være det motsatte (antonymet) av folkestyre, eksempelvis diktatur eller ikke noe folkestyre i det hele tatt. Man kan også spørre dem hva det kan ha å si på et mer lokalt plan, altså finne underkategorier av demokrati. Som eksempelvis at kommuner har et slags "mini-Storting". Dette setter igang tankeprosesser hos elevgruppa og gjør dem mer forberedt på hva de skal lese og lære om. Det kan også tenkes at elevgruppa deles inn i mindre grupper, hvor de skal jobbe seg gjennom noen av disse begrepene som er nevnt her

En annen viktig strategi som bibliotekaren kan modellere i førlesefasen er søk og navigering på Internett. Dette

informasjonshavet som Internett er, krever blant annet at eleven klarer å skrive inn gode søkeord, avgrense flere søkeord med boolske operatører (AND, OR, NOT), bruke trunkeringer som å skrive ord i anførselstegn for å finjustere et søkeord ("demokrati" "Norge" "Norden", "styresett"). Man kan også gå gjennom noen av fagbegrepene som elevgruppa selv har foreslått og søke seg gjennom noen av disse. Det er gjort mange undersøkelser på elevers manglende ferdighet i å gjøre gode og velformulerte søk (eksempelvis Hjortsæter) hvor det kommer frem at elever ofte ikke har noen strategisk plan med sine søk. De skumleser de øverste treffene på et Google-søk og leter etter hva som kan passe å klippe og lime inn i sin oppgave. Disse treffene kan inneholde nettsider som er svært ensidige i en fremstilling av eksempelvis emnet "demokrati", eller nettstedet er useriøst og ikke har noen faglig tyngde i innholdet eller hvem som har forfattet dokumentet. Det er dessuten stor mulighet for at et treff kan føre eleven frem til et nettsted som er altfor akademisk avansert i sin språkbruk. En måte å løse dette på er at skolebibliotekaren har lagt opp til nettsteder hvor det anbefales å søke på. Dette kan gjøre det lettere for elevgruppa å navigere mer målrettet og forstå innholdet på sitt nivå. Ellers er det alltid en ide å anbefale skolens egne samlinger eller databaser dersom disse er av god faglig kvalitet.

Slike førleseprosesser setter igang elevenes forkunnskaper og gjør dem mer forberedt på hva de skal jobbe med i en gitt periode. Forskere fremhever betydningen av at elever blir gjort kjent med fagbegreper og fagspesifikke uttrykk. Dette hjelper dem med å forstå fagrelevante tekster bedre, og det utvider deres ordforråd. Leseforskeren John Guthrie argumenterer med at "begrepsorientert leseundervisning" er helt sentralt for utvikling av god leseforståelse. Han har blant annet stått bak CORI- prosjektet (Concept Oriented Reading Instructions) som viser gode resultater på elevers leseutvikling, hvor han skriver om betydningen begrepsforståelse har for det å forstå tekster på. I tillegg øker det motivasjonen å forstå faguttrykk, noe som er selvforsterkende i en læringskontekst. I andre leseforskningsrapporter, som blant andre Astrid Roe gir eksempler på, hevdes det at dersom 90 % av ordene i en tekst forstås og 10% ikke forstås, kan hele leseprosessen falle sammen. Ikke bare er dette demotiverende for leseren, det kan gjøre eleven mindre motivert i fremtidige og lignende prosjekter. God leseforståelse i forhold til fagspesifikke uttrykk gjør det dessuten lettere for en elev å tilegne seg andre typer lesestrategier som kan være hensiktsmessig i andre fag. Dette momentet med motivasjon er med andre ord helt sentralt i leseforskningen, og noe som er svært viktig å vekke hos en elevgruppe. Det gir økt lyst og interesse for å sette igang med en prosjektoppgave som skisseres her. Engasjerte og dyktige pedagoger som eksempelvis skolebibliotekaren er en forutsetning for at dette kan skje i en slik læringskontekst.

Lesefasen

Under lesefasen er det viktig at eleven gjør såkalte "metakognitive lesestrategier". Denne strategien ansees som svært viktig i en leseprosess. Eleven skal overvåke egen tenkning og forståelse i leseprosessen. Dette består blant annet av at han stopper opp under lesingen dersom det er uklarheter i teksten. Er det for eksempel noen faglige uttrykk han ikke forstår? Kan han forstå betydningen i relasjon til andre deler av avsnittet og dermed forstå betydningen av det som står? Dersom dette ikke er tilfellet er en strategi å skrive ned disse uklarhetene i eksempelvis leselogg og presentere dem for pedagogen, eksempelvis skolebibliotekaren. Man kan da gå gjennom uklarheter i teksten sammen, eventuelt søke på begreper på en datamaskin eller finne dem i en ordbok på bibliotekhylla.

I etterlesefasen skal prosjektet sammenfattes og oppsummeres. Dette kan gjerne gjøres i skolebiblioteket hvor både faglærer og skolebibliotekar samtaler og tenker høyt med elevene om prosessen. Hva sitter de igjen med av lærdom og erfaring med prosjektet? Har de lært noe nytt som de ikke visste fra før angående demokrati og styresett? Med andre ord; har de fått en utdypet forståelse av emnet som de har jobbet med? Dersom man har levert inn oppgaven på Fronter kan man gå gjennom noen av besvarelsene og finne eksempler på relevante svar, dersom det er enkelte fagspesifikke deler som flere elever har spørsmål om.

Dette er en av flere typer lesestrategier som skolebibliotekaren kan være med å modellere sammen med faglærer. Gjensidig tillitt og gode samarbeidsevner mellom faglærer, elevgruppa og skolebibliotekar er alltid en forutsetning for at slike prosjekter lykkes.

Kort om lesing i forbindelse med informasjonskompetanse

Da Internett kom som en teknologisk revolusjon på midten av nittitallet fikk lesebegrepet et fornyet innhold. Man kunne nå lese digitale aviser, se multimediale innslag på nettet og skrive og sende eposter. Lesingen fikk på mange måter et mye videre innhold enn lesing på tradisjonell måte, som eksempelvis fagbøker på trykt papir, hadde hatt. Dette har medført at skolebiblioteket også har fått et fornyet pedagogisk innhold og mandat. Man har tradisjonelt sett på skolebibliotek som en arena for lesestimuleringstiltak, hvor de skjønnlitterære og faglitterære bøkene har hatt en selvsagt plass både for lystlesing og i et mer pedagogiske øyemed.

Informasjonskompetanse kalles ofte "den andre grunnstolpen" i et skolebibliotek. Den andre er leseutvikling. Dette begrepet oppstod i USA på syttitallet, altså før Internett-revolusjonen og det hadde derfor et annet meningsinnhold enn det har i eksempelvis et skolebibliotek. Det var blant annet rettet mer mot næringslivet og

hvordan man skaffet seg informasjon i næringslivet. I skolebiblioteksammenheng tenker man seg at informasjonskompetanse skal hjelpe elever å tilegne seg kunnskap ved hjelp av verktøy og hjelpemidler som eksempelvis relevante fagbøker som skolebibliotekaren finner frem. Med Internettets innflytelse på samfunnet har man fått en ny informasjonkilde som gir et nærmest ubegrenset utvalg av informasjon i forhold til mediasamlingen på et skolebibliotek.

I skolebiblioteksammenheng kan den brede definisjonen på informasjonskompetanse være hele prosessen fra en skoleoppgave blir gitt av læreren hvor elever skal gjøre elevundersøkende "forskning" på et gitt emne / spørsmål og frem til en evaluering som til slutt gis av faglærer. Den smalere definisjonen på informasjonskompetanse inneholde det å søke, finne, navigere, vurdere og bruke diverse kilder i egen kunnskapsutvikling. Her har naturlig nok Internett fått en sentral plass som kilde, og informasjonskompetanse har dermed fått en mer sentral rolle i den pedagogiske delen av skolebiblioteket. Elise Seip Tønnessen bruker begrepet lesing svært bredt i bokka "Den andre leseopplæringa". Her skriver hun at man lesing innebærer alt fra ren skriftspråk man finner i den klassiske læreboka, men i tillegg er lesingen også det å forstå og ta i bruk andre semiotiske uttrykk som bilder, lyder, diagrammer og filmer. I denne forbindelsen kan man argumentere med at informasjonskompetanse-begrepet kan forbindes med det utvidete tekstbegrepet. Det er en sammensatt og fagovergripende kompetanse som krever veiledning blant annet fra det skolepedagogiske personalet som eksempelvis skolebibliotekar. Det har idag blitt et større fokus på betydningen av å tilegne seg informasjonskompetanse tidlig og systematisk i dagens skolehverdag. Dagens norske skoleelever bruker mye tid på Internett, og man ser stadig at det kan være utfordringer med å være en del av dette virtuelle landskapet. Eksempler som mobbing, seksuelle krenkelsler, eller mangel på å få pedagogisk utbytte av informasjonsinnhenting er noen svært forskjellige eksempler hvor brist på oppøving av informasjonskompetanse kan være en medvirkende grunn til disse problematiske aspektene ved det moderne samfunnet. I denne sammenheng er opplæring av lesing i forbindelse med informasjonskompetanse viktig. Lesing og livslang læring på samme måte som lesing er det.

Avslutning

Lesing er og har alltid vært en helt sentral ferdighet å tilegne seg. Helt siden man begynte å risse inn symboler og tegn på huleveggen i forhistorisk tid, har lesingen utviklet seg til å bli kanskje den viktigste intellektuelle bærebjelken for menneskelig sameksistens, mening og utvikling i verden. Lesing utvikler mennesket til å tilegne seg kunnskap og opplevelser som gjør livet rikere og gir det mening. Lesing, danning og oppøving av å opplæring å være informasjonskompetent er derfor begreper som henger sammen i dagens skole.

